

Füst Milánnak tehát a teljesség kihívását mindvégig elfogadva kellett: minden-
 nel és mindennek az ellenkezőjével is azonosulnia. S ha valaki egyszer mélyebben
 átgondolja a magyar századelő „szellemtörténetét”, s szembe kell majd néznie ennek
 a „totalitás”-igénynek kultúrateremtő (s nagy kultúrát teremtő) igézetével: a fiatal
 Lukács, Babits és Ady mellől aligha hagyhatja el majd Füst Milánt. Mert az *Ön-
 arckép* önjellemzése — úgy látszik — autentikus: „*S minden tudásban kerestem
 egyre új tudást / S a dicsőségben nagyobb dicsőségeket / S hol világos volt az ég,
 nagyobb világot, / S az asszonyölnél étebb és még nagyobb sötétet...*” Elmond-
 hatta volna Babitscsal: „a mindenséget vágyom versbe venni, / de még tovább ma-
 gamnál nem jutottam... Én maradok: magam számára börtön...” mint ahogy
 Adyval is: „A Minden kellett s megillet a Semmisem.” S tudjuk, akaratos, végletes
 gesztussal — abszolútan — végül is a semmit választotta. A kétségre, a negativitásra
 épített fel teljességet, sziporkázó költői világot és ezt kitartotta egy hosszú életen
 át következetesen és példátlanul. Gyönyörködtetően és tanulságosan. S mint a
 csendhez József Attila; úgy szoktatta szívét Füst Milán az elmúláshoz: „*Ami még
 jussom itt.*” (14.), s ami „...*a karjaival itt is átölel*” (67.). Perelve vele és eufemi-
 zálva is a szót, ráépítve lírája legnagyobb — öntanúsító — motívumbokrát: a *sötét-
 séget, fekete tüzet, napot és fényt, az éjszakát.* Ebből a nemlétező abszolútumból
 szemlélte a futást „*e kétes térségen*” (79.), melyben — úgy képzelte — „*Földnek
 fekete göröngye felszállottam / Mélységes éjszakámból sáppadt arccal, fel a nap elé,
 a fény alá...*” (17.) s: „...*felléptem a sötétség csúcsára, édesanyámhoz, oda / Hon-
 nan a fájdalom is csak még nagyobb ragyogásom, / Hol enmagam részége lengek...*”
 (28.) S úgy képzelte: „*S ki úgy szeretted már az elmúlást, / Hol régen s mélyen rej-
 tezel, úgyis még jobban elmerülsz. / S bevonván fekete tüzeid / Lassan fordúlsz el e
 vidékről.*” (65.) S végül valamiképpen mégiscsak kifogva az elmúláson: e logika sze-
 rint komponálta meg művészetét s általa az életét. Ezért adott meg már a ciklus
 első versében költészete egységéhez minden lényeges útmutatást: „*Minden ellenemre
 van.*” és „*S ma már éjszakám: / Egyetlen teljességem.*” (13.) Művét is eszerint zárta
 le, tudva a törvényt búcsúzott el az utolsóban: „*S ti éjszaka örvényei s fekete tüzei
 szívemnek, ... Én elmegyek, én elmegyek, örökre búcsúzom, S nincs gyermeki báj,
 amely kicsalna siromból...*” (91.)

J. BALOG TÜNDE MUNKÁJA